

La femme

2014 TÉL

42.
MARTON ÉVA
HAZATÉRT

Sommaire
Tartalom

MARIAGE D'ÉTRANGE - KÜLÖNÖS HÁZASSÁG

56. *Vadas Zsuzsa:*

Két karodban gyermek vagyok...

Radnóti Miklós és Gyarmati Fanni

Mik és Fifi. Így becézték egymást. Kamaszkori barátságából szárbá szökött szerelmüket hamar beárnyékolta a történelem. Háború, munkaszolgálat, erőltetett menet a halálba. Jó sorsuk egybekovácsolta, balsorsuk kettétépte az életüket, mégis együtt maradtak örökre, mint legendás páros az irodalomtörténetben és a költészetben.

Mik az ország egyik legnagyobb költője, Fifi élete legnagyobb szerelme, műzsája, hitvese, szövetségese volt.

DIALOGUE PRIVÉ - MAGÁNBSZÉLGETÉS

68. *Veiszer Alinda: A kíváncsi matematikus*
Lovász László, a Magyar Tudományos Akadémia elnöke
Mindenképpen történelmet írt. Nevét már bevészte a matematika nagykönyvébe, például a Lovász-lemmával. Most a történelemkönyvek lapjait ostromolja, hiszen ő a Magyar Tudományos Akadémia első matematikus elnöke. Hogy végül az ő korszakát hangsúlyosnak ítéli-e az utókor, még korai lenne eldönteni, de Lovász László olyan akadémiai képzel, amely képes sokakhoz szólni – természetesen a tudomány alapján.

MODE - DIVAT

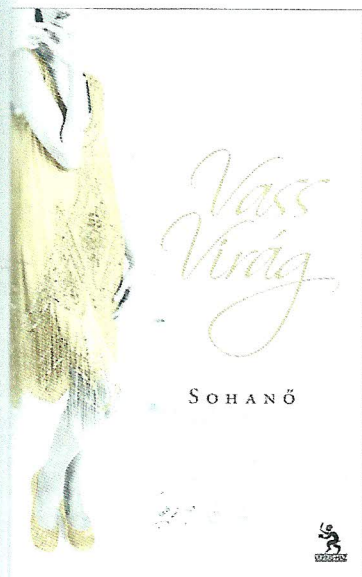
76. *Schiffer Miklós: A legamerikaibb tervező*
Ralph Lauren, aki stílust adott egy egész nemzetnek
Cary Grant, az amerikai filmszár mindig stílusos és makulátlan volt akkor is, ha testre szabott, kétsoros öltönyt vagy fehér flanelnadrágot viselt sportos lenvászonginggel. Ralph Lauren tökéletes érzékkel és semmivel össze nem téveszthető kézjeggyel ezt a legendás stílusbiztonságot fogalmazta újra – és tette milliók számára elérhetővé, személye által is hitelessé.

CHERCHEZ L'HOMME - A FÉRFI, AKI TETSZIK NEKÜNK

92. *Szentgyörgyi Rita: Al Pacino -
a szomorú szemek Alfredója*

Magnetikus kisugárzás, cigarettáról rekedt hang, esetlen tartás, mérhetetlen titokzatosság jellemzi „a szomorú szemek Alfredóját”. A Madárijesztő rendezője, Barry Levinson ragasztotta rá ezt a jelzőt. A színész, ha akarná, sem tudná letagadni olasz származását.

FORRÁS: MAGYAR ÁLLAMI OPERAHÁZ, FOTÓ: EMMER LÁSZLÓ

Vass Virág: Sohanő

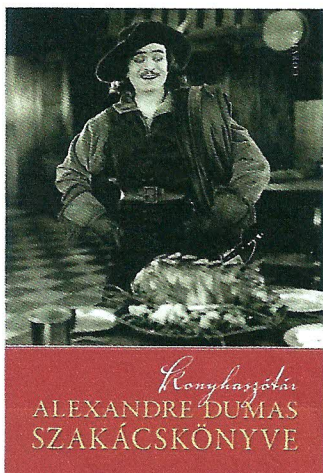
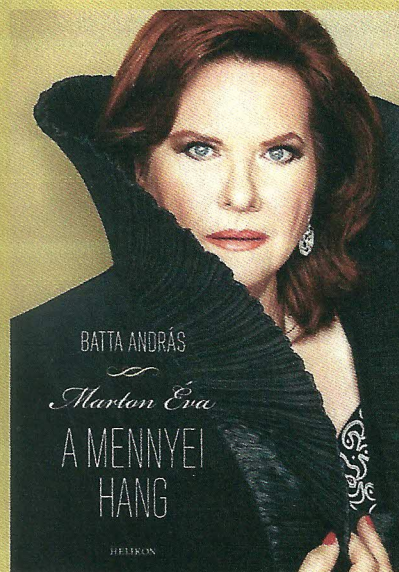
„Ebben a dupla fenekű szerelmi történetben magam is riporter lettem újra. Kicsit másképp, megbillentve, a kordokumentumokat és a fantázia világát összemosva tudósítok a Sohanőről, aki az egészet akarja, így saját magát szorítja korlátok közé. Legnagyobb ellensége az idő, de ebben a regényben cinkosok lesznek.” Így jellemzi magát és legújabb hősnőjét az ezúttal is könnyed, olvasmányos stílusban író szerző, aki új kötetében két nő életével ismeret meg minket. Az egyik napjaink fiatal cégvezetője tele gondokkal, ráadásul krónikus álmatlanságban is szenved. A másik egy titokzatos, az éjszakai életet kedvelő, ledér újságíró a húszas évek Amerikájában. Valami mégis közös bennük...

(Ulpius-ház)

Batta András: Marton Éva – A mennyei hang

Megrendítő, ahogyan eljutott a Ferencvárosból Manhattan szívébe, a legtekintélyesebb operaházba, a Metropolitanbe – fogalmaz Batta András zenerőrténész Marton Éva pályájára visszatérve. A világ egyik legjelentősebb opera-énekesnőjének művészi pályáit rajzolja meg ebben az impozáns kiállítású könyvben. Az interjúkötetben érte kérdéseire őszinte válaszokat kap a művésznőtől és a hűséges társtól, dr. Marton Zoltántól, aki egyszerre férj és menedzser. Aki meglátva feleségében az őstehetséget, feladta sebész hivatását, hogy minden energiáját hitvese sikeres pályafutására fordíthassa. A drámai szoprán emlékezik gyermek- és ifjúkorára, az első sikerekre, majd férjével közösen idézik fel, miként sikerült először együtt kijutnia az egész családnak Frankfurt am Mainba a hetvenes évek elején. Wagner, Puccini, Verdi, megannyi operaszerep, megannyi siker. A fényképekkel gazdagon illusztrált kötet mellékletében megtalálható Marton Éva összes hivatalos hang- és videofelvételének, valamint díjainak, kitüntetéseiének listája. Ez utóbbi két teljes oldalt tesz ki...

(Helikon)

Konyhaszótár – Alexandre Dumas szakácskönyve

Egy igazi Alexandre Dumas-könyv – d'Artagnan nélkül! Aki eddig nem tudta, annak most kiderül: a XIX. század kiváló francia írója nagy ínyenc volt, és remekül sütött-főzött. Epizóduszerűen regényeiben is írt étkezésekről, étkezési szokásokról, de csak kortárs barátai tudták, hogy érdemes ebéd- és vacsorameghívásainak eleget tenni, mert maga készíti az ízes tálnivalókat. Nagy konyhaszótár (Le grand dictionnaire de cuisine) címen meg is írta egyedi szakácskönyvét, mely csak halála után három évvel, 1873-ban jelent meg.

Az első magyar nyelvű megjelenése bő százharminc évet kellett várni. A gasztronómiai alapmű első részében az író összefoglalja az étkezési kultúra történetét a kezdetektől saját koráig, az 1860-as évekig, szemléletes példákkal, a szótár részben pedig sorra veszi az alapanyagokat, a hozzávalókat, az ételeket, a konyhai eszközöket, a főzési technikákat. De ne száraz szótárra gondoljunk: szubjektíven, regényesen, nagy mesterek fortélyainak megidézésével meséli el a hasznos tudnivalókat, melyekből ma is meríthetünk. (Corvina Kiadó)

Szerző: Bányai Gábor

Fotó: Emmer László

AKI NEM TUD VESZÍTENI

Marton Éva: A szerelemért és a művészetért éltem

Még sosem találkoztunk. Ismerem operalemezeit, láttam sokszor színpadon, találkoztam néhány ugyancsak világhírű partnerével, kávéztam már élete társával, de vele még sosem. Akartam már műsort készíteni vele (majdnem sikerült), elolvastam mindent, amit írtak róla, mentünk el egymás mellett Bécsben és New Yorkban is: és most Pesten várok rá. Tudom, hogy sosem késik. Most mégis szabadkozva érkezik hatvan másodperccel később, mert dolga volt. Mert szervezkedik, tanít, álmodik. Mert nem nyugszik egyetlen pillanatra sem. Mert Marton Évának lenni: kötelesség. És még le sem ül, már arról mesél, mit kell megcsinálnia a következő öt, tíz, húsz, száz évben. Pedig mennyi mindent megcsinált már az elmúlt öt, tíz, húsz, akár mennyi csodás évben!

EDITHA MAGYAN ALLAMI ORIENTAL

La femme

Gioconda, José Carrerassal
Barcelona, 1984

Marton Éva

(születési neve: Heinrich Éva)
a Nemzet Művésze címmel
kitüntetett, Kossuth-díjas,
Bartók-Pásztory-díjas magyar
opera-énekesnő, drámai szoprán,
a Bécsi Állami Operaház örökös
tagja, kamaraénekes, a Liszt
Ferenc Zeneművészeti Egyetem
professzor emeritája, a Corvin-lánc
birtokosa, az MMA rendes tagja.
1968-ban debütált a Magyar
Állami Operaházban, 1972-ben
Frankfurtban kezdődött diadalmas
nemzetközi pályafutása, 1976-ban
lépett először színpadra a New
York-i Metropolitanben, hogy
aztán többek között meghódítsa
Bécset, Londont és a milánói
Scalát is. Az operaszínpadtól
2011-ben búcsúzott el, ahol kezdte –
mint Gertrudis –, a Magyar Állami
Operaházban. 2014-ben jött létre
Budapesten az első, róla elnevezett
nemzetközi énekverseny.

– Három helyen dolgozom. Ráadásul Buda-
pest legszebb helyein. A Zeneakadémia az
egyik fontos állomás, hiszen azért jöttem visz-
sza Magyarországra, hogy tanítsak. Öt növén-
dékem van, akiket el is kísérek egészen a diplo-
maosztásig. Új növendékeket már nem vállal-
lok – hacsak nem jön egy Caruso kettő... –,
hiszen itt vannak az új feladatok. Második az
Opera tanácsadói szerepköre – újabb gyönyörű
helyszín... Nem szólok bele repertoárba,
műsorpolitikába, én csak nyitott szem és fül
vagyok, előadásokat látogatok, és amit tapasztalok,
ami hibát látok, arról csak és egyedül a
főigazgatónak, Ókovács Szilveszternek tarto-
zom beszámolni. Legutóbb például olyan ren-
dezőket ajánlottam a figyelmébe (mások mel-
lett én is!), akik tehetséges és újszerű látás-
móddal képesek közelíteni ehhez a csodálatos
műfajhoz. Most meg itt ülünk pár lépésre a
Vigadóról, megint egy gyönyörű helyszín,
ahol legfrissebb munkámként a Magyar Mű-
vészeti Akadémia elnökségi tagja lettem, így
nem tagozatvezetőként dolgozom tovább.
– Nekem úgy tűnik – maradva a mesei hár-
masságnál –, mintha mindig három mű-

zsa, három szép, de követelőző grácia búv-
körében élt volna...

– Melyik három?

– A szerelem, a művészet és a szolgálat.

– Tömör, de pontos megfogalmazás.

– Még csak művészinas volt, nagy elhatá-
rozással, hogy énekes lesz, amikor szem-
bejött a szerelem, hogy aztán a szerelem
továbröppítse a művészet felé, de sem a
szerelmet, sem a művészetet nem lehet ki-
teljesíteni szolgálat nélkül...

– Lehet, hogy szerencsés vagyok?

– ...és mert a szerelemről és a művészetről
már mindent tud, most egy nagyobb szol-
gálatnak szenteli az életét...

– Mindent nem tudok egyikről sem, de any-
nyit igen, hogy legyen mit átadnom! Én min-
dig a jelenben élek, és a jövőnek dolgozom.

– A jelenben élt anno, amikor a Ferencvá-
rosban felnőtt, akkor is. Tudta, hogy mi
vár önre? Volt igazi jövőképe?

– Hazudnék, ha azt mondanám, hogy tudtam
vagy sejtettem bármit is előre. Az ember tervez,
dolgozik, álmodik: de hogy ki lesz, mi lesz,
lehet belőlem, azt senki nem tudja. Visszafelé

Lohengrin, Ortrud
MET, 1984

Portrait d'une dame

Siegfried, Brünnhilde,
San Francisco, 1984

FOTO ROBERT CAHEN

*„A legszélsőségebb
szenvedélyeket csak
a zenében lehet igazán
megfogalmazni.”*

persze könnyű lenne okosnak lenni, el lehetne játszani a „Mi lett volna, ha?” kérdéssel, csak semmi értelme nem lenne. Nem állhatom ezt: én a tényeket szeretem. Azt, ami megtörtént. És bizony megtörtént – és jól történt! Nagyon hálás vagyok a sorsnak, hogy ez lett belőlem, hogy ilyenné váltam. A munkán kívül ehhez az is kellett, hogy jó időben jó emberek vegyenek körül. Igen, jó emberekkel találkoztam!

– De nem volt mindig jó helyen, hiszen a vasfüggöny mögött nőtt fel... Az időzítés sem volt mindig jó, hiszen el kellett mennie innen ahhoz, hogy az égig nőhesen – és szerintem legalább annyi rossz ember is volt ön körül, mint ahány jó... Milyen érzéssel került ki őket?

– Nem kikerültem, elhagytam, elhagytuk őket. És direkt a többes szám! Én az a típusú ember

Isaac Stern, Marton Éva, Dr. Marton Zoltán, Lorin Maazel
New York, 1987

Turandot premier után Marton Éva, Bruce Crawford, Mrs. Donald Harrington,
Franco Zeffirelli, MET, 1987

*„Akkor még minden szerepre sztárt
szerezdtettek. A hetvenes-nyolcvanas évek
volt talán az opera utolsó aranykora.”*

vagyok, aki minden problémámat mindenkor megbeszéltem a férjemmel. Én nem fojtottam magamba sem a sikert, sem a kudarcot, hanem mindig mindent nyíltan megbeszéltünk Zolival, mindig tőle kértem tanácsot.

– ...hiszen ő eredendően sebész, így tudja, hová kell vágnia...

– ...és remek férfi. Emellett sokáig focizott, tehát olyan közegeből jött, ahol az emberek kimondják, ami a szívkön van. Azon az estén, amikor mi egy orvosi rendelőben megismerkedtünk, kaptam egy népszerű, szép férfit, egy playboyt, aki az éjszakát is jól ismerte, kaptam vele rengeteg tapasztalatot – vagyis kaptam egy őszinte férfit, aki mindezt a javamra fordította. Mi mindig együtt döntöttünk: én kikértem az ő véleményét és tanácsát, ő volt elég őszinte, hogy kimondja, én meg elég bátor, hogy meg is fogadjam. Végül is erről szól, akár egy életre, egy párkapcsolat: hogy sosem vagyunk egyedül! Ha elég őszinték vagyunk egymáshoz...

– Ahogyan Tosca énekl: éltem a szerelemért, éltem a művészetért... De Tosca is színésznő, ahogyan ön sem csak egy menyei hang, évtizedekig „a” drámai szoprán a világban, hanem a színpadon estéről estére átváltozó, titkokat hordozó színész. Nő. Színésznő. És a legfontosabb figurák, akiket alakított-énekel, mind erős, de titkokkal-vágyakkal élő, azokba belepusztuló nők...

– Erről szól az opera. A legszélsőségesebb szenvedélyekről, amelyeket csak a zenében lehet iga-

zán megfogalmazni. Turandot jéghideg szevedé-lyével, Elektra szélsőséges gyűlöletével, Salome önpusztító szerelemhűségével a hétköznapokat nem tudnánk megélni. Lerombolna minket. A zene mindezt lehetővé teszi. Akkor is, ha nem olyan jó egy librettó, a zene beszél a szöveg helyett is. Mindezt a színpadon megélni: ugyanazt az őszinteséget kívánja és feltételezi, ami minket például Zolival egy életen át összetart.

– De ezt a tudást meg kell szerezni. 1972-ben, amikor elmentek innen, hiszen nem nagyon látszott itt semmi szép jövő, már akkor is megvolt ez a tudása? Maradva még Toscánál: benne fel sem merül, hogy a szerelmet vagy a karriert válassza?!

– Puccini tudta, hogy fel sem merülhet a választás kérdése. Tudta és megírta, hogy a szerelem és a művészet nem szétválasztható. Igen, Tosca kulcsfigura az én életemben. Operabéli párja, a műkedvelő festő és restaurátor Cavaradossi nemesi származású, akinek számára a művészet csak kedvtelés. Fiatalabb is Toscánál, az ünnepelt színésznőnél, aki egyszerű családból jött, akinek nem volt más, csak a tehetsége, hogy kimagasodjék a közegéből. Csak zárójelben: sokáig vártam arra, hogy végre olyan tenor legyen mellettem, aki fiatalabb nálam, hogy megvalósuljon az, amiről a darabbéli helyzet szól... Szóval adva van két ember, akik máshonnan jönnek, nem egyenrangúak, mégis azzá válnak, mert a nő tehetsége és a szerelem azzá teszi őket!

– ...és akkor vissza 1972-höz meg a választáshoz... ideidézve Németh László gyönyörű mondatát: az igazi sors nem követel áldozatokat, nem állít választút elé...

– Tényleg gyönyörű! Nem ismertem, de megéltem, megéltük. Nem volt választút, nem volt kérdés, hogyan döntsünk. Persze ez nem

Portrait d'une dame

Turandot után a MET-ben Birgit Nilsson, Franco Zeffirelli, James Levine, Marton Éva, Elisabeth Taylor, Plácido Domingo

A Trubadur előtt, Fiorenza Cossotto, Sherrill Millnes, Nancy Reagan, Luciano Pavarotti, Marton Éva, MET, 1988

FOTO METROPOLITAN OPERA

JOHANNES MACHAU / ALAMY / OPHIAT

jelent azt, hogy könnyű lett volna. A férjem akkor már kész orvos volt, az első gyerekünk is megvolt, és akkor jött az operaházban az az új döntés, hogy évenként kell megújítani a szerződéseket, vagyis bizonytalanságban kellett tartani mindenkit. Nagyon sok nagynevű énekesnő állt előttem akkor az eldöntött „rangsorban”, akiket szerepekkel kellett ellátni, én párttag sem voltam, tehát ilyen jogosultságom sem volt – és sok, valóban remek énekesnő is működött akkor Budapesten! –,

„A férjem ügyelt arra, hogy egyszerre kaphassam meg a legjobb zenekart, a legjobb karmestert, a legjobb partnereket, a legjobb rendezőt és a legjobb közönséget is.”

így azt láttam, hogy nekem itt nincs jövőm. Ebben egyet is értettünk az akkori igazgatómmal, így hát döntenünk kellett Zolival. És milyen a sors? Akkortájt énekeltam elő Christoph von Dohnányinak, és ő szerepet ajánlott nekem. Sőt, nem csupán szerepet, hanem szerződést is. Kelltek nekik az a fach, amelyben én énekeltam.

– ...és csak közvetítőleg: ezt a hangot ön sosem tékoztolta el, nem szaladt előre a szerepekkel, nem tette tönkre a hangját, mint oly sok szoprán...

– Látja, megint a szerencse! Vagy az igazi sors. Nagyon-nagyon szép gyerekhangom volt, amit a mutálás meglehetősen tönkretett. Elvesztettem a magasságomat, a hangom nagyon lerövidült. Az, hogy egyszer csak tíz vagy tizenkét hang állt mindössze a rendelkezésemre, mély depresszióba taszított, ha akkor még nem is ismertem ezt a szót... Szomorú voltam, hogy ami egykor ment, az már nem megy! De akkor bekerültem egy remek közösségbe, röplabdázni kezdtem. És ez a közösség egyszer csak formálni kezdett, nagyon sokat tanultam tőlük – miközben szép lassan visszajött a hangom, amit forszirozni azonban nem lehetett. Szerencsére. Így aztán nem vállaltam

el nem nekem való szerepeket. Mert a hangot nem lehet büntetlenül próbák hosszú során át forszirozni, olyan hangfekvésbe kényszeríteni, amit nem bír. Pedig de sokan követik el ezt a hibát a karrier kedvéért! Nekem volt elég türelmem, és nem lettem a fachom rabja: sikerült a lírai spintóból a drámai szopránba átmennem. Ám ehhez megfontoltság és ismétlem: türelem kell. Ha egy szerep nem ül be az ember torkába, akkor sosem fogja elbírní a karrier megpróbáltatásait!

– ...amely karrier Frankfurtban indult a világhír felé, 1972 januárjában egy Falstaff-premierrel... egy orvos férjjel, akinek nem volt munkája, meg egy kisgyerekekkel...

– ...egy kisgyerekekkel, akit iskolába kellett írtni... egy szerződéssel, amely jövőt ígért... egy lakással, amelyet három átmeneti hónapra megkaptunk...

– ...önnek meg eközben úgy kellett működnie, mintha minden a legnagyobb rendben volna...

– Muszáj volt. Akkor is, azóta is. És én mindig úgy is működtem. Nem függhet a széljárástól, hogy miképp vitorlázol, szokta Zoli mondani. És én eszerint éltem mindig. Például nem beszéltem németül, hiszen oroszul és latinul tanultam, meg egy kicsit olaszul is, miközben rögtön Tatjánát vagy a Grófnét kellett énekelnem németül, mert csak az olasz repertoár ment az eredeti nyelven. Az a repertoár, amelyet itthon addig csak magyarul énekeltam. És mégsem féltem. Olyan biztonságot adott a férjem, a gyerekeim, a hétköznapi rutinja, a folytonos felkészülés, az új és új szerepek sora, hogy nem maradt időm félni, megijedni sem. Nem lelkizni vagy problémázni: dolgozni kellett. Bátran mondhatom, hogy félelem nélküli életem le eddig az életemet. Volt, hogy a repülőnk kényerleszállt: akkor is fogtuk egymás kezét, és tudtuk, hogy nem történhet baj. Félelemmel nem lehet sem élni, sem dolgozni. Nekem még a Petőfi Klubban azt mondta az edzőm: ha jól felkészültünk, ha becsületes munka után mentünk ki a pályára, akkor veszíteni is lehet, de félni vagy szégyellni magunkat sosem szabad.

Portrait d'une dame

Turandot
MET 1937

„Ha azt kérdezné, csinálnék-e valamit másképp, azt felelném, nem. Ha azt kérdezné a Jóisten, kezdjük-e előlről ugyanígy, azt felelném, rajta!”

– Volt valaha olyan a pályafutása során, hogy azt kellett éreznie: bár felkészültem, ezt a meccset elveszítettem?

– Soha. Olyan volt, hogy Kriizothemiszt énekeltem volna egy lemezfelvételen, miközben a karmester, a később jó barátta vált Klaus Tennstedt már azon morgott, hogy nekem kellene Elektrának lennem... és az egészről nem is lett semmi... De ennek is lett haszna: barátság a karmesterrel, egy remek Fidelio-premier vele évekkel később a MET-ben, amely kedvéért le kellett mondanom egy Turandot-premiert a Scalában... Tudja, milyen érzés az, amikor két ilyen operaház, sőt két ország harcolt azért, hogy hol is énekeljek?! És volt olyan elő-

adás is tán egyszer, amelyet nem kellett volna elvállalnom, mert nem tudtam, nem lehetett azonosulni a koncepciójával. De visszatérve az alapkérdésre: nem, nem voltam vesztes, lehajtott fejű meccs részese, nem félttem sohasem. Most sem félek. Különben nem vállaltam volna el a művészeti akadémián az elnökségi tagságot. Ha valaki gátolni akar a szabadságomban, akkor én azt nem engedem. Mondhatnék erre számos példát, az én karrierem erről szól. Azt csinállok, amit én akarok, nem azt, amit rám akarnak kényszeríteni. Nem tudom, honnan hozom ezt: otthonról, a Ferencvárosból, a röplabdacsapatból, a férjem és a gyerekeim szeretetéből vagy a magyarok legendás igazságszeretetéből, amit újabban mintha szégyellni kezdenénk... Miért akarná, akarhatná valaki korlátozni az én másokat nem támadó igazságérzetemet akár politikai, akár művészi, akár emberi indokokra hivatkozva? A szabályokat el kell fogadni, de ez nem jelentheti azt, hogy másoknak előírhassem a meggyőződést vagy a morált.

– Világkarriert is lehet úgy csinálni, „csak” tehetséggel és rengeteg munkával, hogy az ember nem köt kompromisszumokat?

– Kompromisszumot mindig tudni kell kötni. Nem lehet, nem szabad bozótvágvó késsel bema-sírozni az őserdőbe, nem lehet hullákon átmenve előretörni. Az igazságnak is lehet többféle verziója – az igazsághoz vezető útnak meg bizonyosan! Nem vagyok vaskalapos, sose voltam. Meghallgatom mindenki érveit és ellenérveit, de a bennem lévő erőt nem engedem elnyomni.

– És ez a kollégáival való viszonyában is megjelent? Hiszen azt azért nem hiszem, hogy az operai sztárvilág útjai jóindulattal vannak kikövezve...

– Amikor én a legendás nagyokkal először találkoztam, még kicsi voltam. Még nekem kellett alkalmazkodnom. Amikor először énekeltem együtt Pavarottival Toscát a Scalában, akkor ő már nagy volt, engem meg akkor vezettek be. Volt egy kis korkülönbség köztünk, meg némi pályaeltolódás is. Domingóval is nagyjából ugyanez a helyzet. Carreras velemkorú, de ezek az egy-két évnnyi korkülönbségek csak a játék részei, nem fontosak. A fontos az volt, hogy egyszer csak állandóan ott voltam mellettük. Egyszer csak állandóan együtt léptünk színpadra. Ami azt jelenti, hogy a csapat – akár mint utazócsapat – működött. Egy-egy előadás-sorozatra tényleg

csapatrá váltunk: ott volt még többek között Arragall, Bonisolli, Giacomini... ugyanazok az arcok, hangok. Tudja, akkor még nem egy sztár volt egy estére, hanem minden szerepre sztárt szerződtek, a tenor és a szoprán mellé egy Wixell, Diaz, Cappuccilli, Obratsova, Cossotto, Gruberova és a többi zseni csatlakozott. A hetvenes-nyolcvanas évek volt tán az utolsó aranykor.

– Kik voltak a legmeghatározóbbak ebben a csapatmunkában: az énekes partnerek, a karmesterek vagy a rendezők?

– Nem hiszem, hogy szét lehet választani. Ez olyan egység, amely bárhol bomlik meg, kudarc-hoz vezethet. Zoli, aki egy idő után már nem praktizált orvosként, hanem férjem és barátom mellett mindeneseemmé, ügynökömmé, fegy-verhordozómmá is vált, szóval ő mindig figyelt arra, hogy egyszerre kaphassam meg a legjobb zenekart, a legjobb karmestert, a legjobb partnereket, a legjobb rendezőt és a legjobb közönséget is. Persze olykor nem egyszerű a csapatmunka – lehet, hogy a tenor támad, lehet, hogy a karmester indisponált, lehet, hogy a közönséget bujtották fel, lehet, hogy a rendező csak magamagával volt elfoglalva a partitúra és a szövegek könyv helyett: hát ilyenkor kell a kompromisszumkészség. És akkor megadatik, hogy az ember megfeleljen egy Steinberg, egy Tennstedt, egy Maazel vagy egy Abbado elképzelésének, hogy lubickoljon egy Götz Friedrich, egy Kupfer vagy épp egy Zeffirelli rendezői világában, hogy boldogan tartsa ki a duett utolsó hangját egy Pavarotti, egy Bonisolli vagy épp egy Carreras oldalán. Ugyanakkor őszintén el kell mondanom azt is, hogy a legtöbbet a nagy rendezőktől kaptam. Igazi, nagy karmesterek – nem sikeresek, hanem nagy zenészek – kevesen voltak és vannak: akik igazán belemélyedtek egy-egy karakter lényegébe, azok a rendezők voltak, ők vezettek rá mindig új és új utakra, felfedezésekre. A karmester feladata a Werktreue, azaz a műhöz, a partitúrához való feltétlen és teljes hűség – a rendezőnek megvan az a szabadsága, hogy újraálmodja a darabot. Ez a kettősség az operajátszás lényege, ebben bizonyos vagyok. Ha a két szerep fölcserélődik, abból bizony jó nemigen süllhet ki... Persze vannak olyan darabok, amelyek ellenállnak az újraértelmezésnek: az Elektrának hallatlanul izgalmas változataiban játszhattam, de a Turandot például nem tűri az úgynevezett moderni-

zálást... Sosem felejttem, egyszer Nizzában egy német rendező és egy német karmester látomásában Turandot a zongora tetején énekelt Marlene Dietrichként, szipkával a kezében, így kellett kezdenem az In questa reggia áriát. Rémálom volt... Nem a modernség ellen vagyok: Konwitschny zseniális, iskolapadban játszó Lohengrinjében élmény volt játszani, vagy a hamburgi Jenufában, ahol a szegény felvonásról felvonásra nőtt ki a földből, a közös kő, a közös bűn... Én csak a félreértelmezéseket, a megerőszkolt gondolatokat, a szellemi restséget nem szeretem a színpadon!

– Ugyanazt a szerepet többször énekelte el különböző koncepciók mentén. Van olyan énekes,

*„Meghallgatom
mindenki érveit
és ellenérveit, de
a bennem lévő erő nem
engedem elnyomni.”*

aki mindig ugyanúgy énekel – ön arról volt híres, hogy mindig hajlandó újraélni a szerepét.

– Ha egy rendező meg tud győzni, ha van érdekes és új gondolata, akkor boldogan álmodom vele újra Toscát is, akit közel 250-szer alakítottam. Jonathan Miller például a világháború idejére tette a cselekményt, Scarpiából egy gusztustalan, impotens cipőfetisista lett (nem utolsósorban az én civil cipőm látványának engedve...) – és máris nyilvánvalóvá lettek a darab erővonalai, semmi nem csorbult, csak a kontúrok váltak élesebbé. Az ilyet szeretem, pláne egy Giacomini és egy Justino Diaz oldalán... Szerencsére az egyetlen nizzai példától eltekintve sosem kellett magam megerőszkolnom, sosem kellett olyan előadásban részt vennem, amely kifordította volna az opera igazi mondandóját. Ezeket mindig tudatosan elkerültük, látva, hány kollégám szenvedett ilyen előadásokban.

– Tosca, Turandot, Elektra, Salome, Leonora, Desdemona: Puccini, Richard Strauss, Verdi – nekem önről mindig ők jutnak először eszembe. És a veristák, elsősorban Gioconda. Elképesztően szélsőséges érzelmek,

fantasztikus nők. Mindannyian kesztyűt dobna az életnek, ahogyan ön is tette, amikor elment, amikor megmutatta, hogy nem kell ide beposványosodni, hogy igenis ön lett a világsiker, olyan évtizedek, amelyet magyar énekes még nem élhetett meg.

– Az operák óriási szélsőségeiben gondolkodnak és épülnek olykor. Verdi szépen épít, Puccini már szélebbre merészkedik, Strauss óriási ugrásokra képes, a veristák pedig olyan szélsőségeket élnek meg és életnek át, amelyekre a valóságban, a hétköznapijainkban nem is mernénk gondolni, vállalkozni. Ha a mindennapijainkban kellene ezt megélnünk, abba tönkremennénk. Belepusztulnánk. Emlekszem, amikor hetekig próbáltuk Elektrát Harry Kupferrel, már szinte rosszul voltam, olyan nehezen bírtam azt az érzelmi utazást. Gioconda hangilag nagyon nehéz, érzelmileg mégis könnyebb valahogy.

– Ön is tudja, Éva, hogy én most valójában nem a szerepekről kérdeztem... Hanem arról, hogy a saját szélsőséges, megpróbáltatásos és mégis gyönyörűséges, világsikeres pályáját hogyan tudta ennyire harmóniában élni és tartani.

– Néhány nagyon egyszerű mondattal tudok erre válaszolni. Az egyik, hogy sosem adtam föl a személyiséget. A második, hogy erre nem is akartak kényszeríteni, mert tudták, úgysem sikerülne. A harmadik, hogy szerettük egymást Zolival, hogy ő olyan társam volt és van, amilyen nem adatik meg mindenkinek. A folyamatosság a legfontosabb: huszonkilenc évig nem voltunk szabadságon. Előre láttunk mindig négy-öt évet, sosem szálltunk ki a dologból. Mi négyen, a mi családunk: mi nem kapaszkodunk egymásba. Mi „csak” együtt vagyunk ötvenegy éve. Mondom: egyszerűen csak szeretjük egymást. Ha azt kérdeznék, csinálnék-e valamit másképp, azt felelném, nem. Ha azt kérdeznék a Jóisten, kezdjük-e előlről ugyanígy, azt felelném, rajta, újra így, együtt, ugyanígy.

És ennyi. És elindulnak, Éva és Zoli. A világ egyik legnagyobb énekesnője és az ő egyetlen szerelme, minden percének tanúja és kovácsolója. Megebédelnek, aztán délután játszanak egy parti backgammont. Na jó, lehet, hogy nem egyet. Addig játszanak, amíg Éva nem nyer. Mert Éva nem tud veszíteni. Sosem tudott. De így jó ez! ■